

ДО ОБЩОТО СЪБРАНИЕ
НА НАКАЗАТЕЛНАТА КОЛЕГИЯ
НА ВЪРХОВНИЯ КАСАЦИОНЕН СЪД

С Т А Н О В И Щ Е

на Фондация „Български адвокати
за правата на човека“

по тълкувателно дело № 4/2014 г.
по описа на ОСНК,
насрочено за 26.06.2014 г.

УВАЖАЕМИ ГОСПОЖИ И ГОСПОДА ВЪРХОВНИ СЪДИИ,

По направеното искане за приемане на тълкувателно решение по някои въпроси, свързани с прилагането на чл. 263, ал. 1 от Наказателно-процесуалния кодекс (НПК) в случаите, в които по делата има веществени доказателствени средства, придобити чрез специални разузнавателни средства, Фондация „Български адвокати за правата на човека“ изразява следното становище.

- 1. Наличието на приложени по наказателното дело веществени доказателствени средства, получени чрез използване на специални разузнавателни средства, представлява ли допустимо и достатъчно основание за ограничаване на публичността на съдебния процес, налагащо разглеждането му при закрити врати съгласно чл. 263, ал. 1 НПК?**

Публичността на съдебното производство е един от основните принципи на наказателния процес според чл. 121, ал. 3 от Конституцията на Република България (КРБ) и чл. 20 НПК.

Публичното разглеждане на делото е един от елементите на справедливия процес по разглеждане на наказателно обвинение по чл. 6 от Европейската конвенция за правата на човека и основните свободи (ЕКПЧ).

Съдът в Страсбург определя правото на публично гледане на делото като представяне на доказателствата „под зоркото око на публиката“ (вж. *Barberà, Messegué and Jabardo v. Spain*, 10590/83, 6 декември 1988 г.)

Поставените за тълкуване въпроси, свързани с публичното разглеждане на делата, придобиват особена важност след решението на Европейския съд по правата на човека (ЕСПЧ) по делото *Николова и Вандова срещу България* (жалба 20688/04 г., решение от 17.12.2013 г.), в което е установено нарушение на чл. 6, ал. 1 ЕКПЧ поради непровеждането на открито съдебно заседание пред Върховния административен съд и поради обстоятелството, че решенията на националните съдилища не са направени публично достояние.

В решението на Съда по съществуващото на делото е отбелязано и следното:
„§ 67. ... публичният характер на производството представлява основен принцип, заложен в чл. 6, ал. 1 от Конвенцията. Той осигурява защита на страните по делото срещу тайно правораздаване без обществен контрол и така е един от начините, по който може да се поддържа доверието в съдилищата. Осигуряването на видимост на правораздаването допринася за постигане на целта на чл. 6, ал. 1, а именно – справедлив съдебен процес, който е един от основните принципи на всяко демократично общество.“

Правото на публично разглеждане на делото не е абсолютно. В определени случаи то търпи ограничения. Пак по делото *Николова и Вандова* Съдът в Страсбург е констатирал, че единственото основание за ограничаване на публичността на делото е било, че някой от представените по делото документи са класифицирани с гриф „секретно“. В § 74 от решението Съдът е отбелязал следното:

„... Само то наличие на класифицирана информация в материалите по делото не означава автоматично да се изключи публиката, без да се прецени необходимостта от разглеждане на делото при закрити врати, претеглена, от

една страна, според принципа, че съдебните заседания трябва да се провеждат публично, и, от друга страна, спрямо нуждата да се защити обществения ред и националната сигурност (вж. също *Белашев срещу Русия* № 28617/03, § 83, 4.12.2008 г...). В съответствие с това, преди да изключат публиката от определено производство, съдилищата трябва да преценят дали такова изключване е необходимо при конкретните обстоятелства с цел защита на обществения интерес, както и трябва ли да се ограничи мярката до това, което е строго необходимо, за да се постигне преследваната цел... “

В светлината на решението по делото *Николова и Вандова* срещу България следва да се отбележи и следното.

Изключения от принципа за публичност при разглеждане на делата са предвидени и изрично в НПК (чл. 263, ал. 1). Съдът трябва да разгледа делото така, че да запази държавната тайна. Но дали в доказателствата по делото се съдържа държавна тайна, съдът е свободен да прецени сам. Поставянето на гриф за секретност не обвързва съда да приеме, че в съответното вещественно доказателствено средство (ВДС) се съдържа информация, която представлява държавна тайна. Това произтича от основния принцип за независимост на съда при осъществяване на функциите му и подчинеността му само на закона. А функцията на съда в съдебното производство съгласно чл. 27 от НПК е по ръководство и решаване на всички въпроси по делото.

Отделно от това, когато съдът установи, че сред материалите по делото има и такива, които съдържат информация, съставляваща държавна тайна, той следва с мотивирано определение да постанови разглеждане на делото публично или при закрити врати, т.е. да направи самостоятелна преценка дали държавната тайна би била запазена, ако делото се разгледа публично.

Правото на конкретния съдебен състав да решава дали във веществените доказателствени средства се съдържа държавна тайна независимо от поставеният гриф за секретност и дали за запазването ѝ се налага или не ограничаване на публичността на съдебното заседание, осигурява и равенството на страните, като гаранция за справедливия процес, защото ограничава възможността едната от тях (прокуратурата), с

представянето на определени доказателства по делото да предопредели дали делото да се разглежда при закрити врати или не.

Нещо повече, идеята за това, че и лице извън процеса – например лице по Закона за защита на класифицираната информация (ЗЗКИ) или по Закона за специалните разузнавателни средства (ЗРС), чрез поставяне на гриф за секретност ще предопредели ограничаването на основен принцип на справедливия процес, противоречи на идеята за независимост на съда и на принципа на публично гледане на делото.

Поради това считаме, че наличието на приложения по наказателното дело ВДС, получени чрез използване на специални разузнавателни средства, представлява допустимо, но не достатъчно основание за ограничаване на публичността на съдебния процес, налагащо разглеждането му при закрити врати съгласно чл. 263, ал. 1 НПК. По всяко конкретно дело съдът, независимо от положения гриф за секретност, следва да прецени въз основа на фактите дали се съдържа държавна тайна и, ако това е така, дали се налага ограничаването на принципа на публичността за запазването ѝ.

1.1. В случаите на необходимост от прилагане на чл. 263, ал. 1 от НПК цялото съдебно производство ли следва да бъде проведено при закрити врати или само отделни процесуални действия, свързани с приобщаване на информацията, съдържаща се във ВДС, придобити чрез специални разузнавателни средства?

Съгласно чл. 263, ал. 1 НПК съдът ограничава публичността на разглеждане на делото, когато това се налага за запазване на държавна тайна. Следователно този въпрос стои само в случай, че съдът прецени, че във ВДС, придобити, чрез специални разузнавателни средства, се съдържа информация, която е държавна тайна.

Обстоятелството, че по делото са приложения ВДС, придобити чрез специални разузнавателни средства, само по себе си не е основание за ограничение на публичността по чл. 263, ал. 1 НПК, затова съдът няма

задължение да преценява дали да провежда заседанието при закрити врата. Данните, получени в резултат на използване на специални разузнавателни средства, и данните относно контролирането на покупки и тайно наблюдавани пратки не представляват държавна тайна след изменението на ЗЗКИ, обнародвано в ДВ, бр. 70 от 2013 г., в сила на 9.08.2013 г., при което е отменена т. 8 от раздел II „Информация, свързана с външната политика и вътрешната сигурност на страната“ на Приложение № 1 „Списък на категориите информация, подлежаща на класификация като държавна тайна“.

По различен начин стои въпросът за представляващата държавна тайна по смисъла на т. 6 от Раздел II на Приложение № 1 към чл. 25 ЗЗКИ „информация относно използвани съгласно законовите разпоредби специални разузнавателни средства (технически средства и/или способите за тяхното прилагане)“.

В случаите, когато се налага обсъждане на такава информация в съдебното следствие, например чрез изслушване на експертиза по повод изправността на техническите средства или за това дали са манипулирани резултати от приложени технически средства, съдът с мотивирано определение следва да постанови провеждането на определени процесуални действия при открити или при закрити врата.

Приобщаването на доказателствени материали, представляващи държавна тайна, не налага съдебното производство да бъде разгледано при закрити врата, защото така би се нарушил както общественият интерес от публичност на съдебното производство, така и интересът от справедлив процес на лицата, чиито лични права се засягат в наказателното производство.

Поради това, в случаите на необходимост от прилагане на чл. 263, ал. 1 НПК, само отделни процесуални действия следва да бъдат проведени при закрити врати.

1.2. Следва ли определенията на съда, с които се постановява разглеждане на делото при закрити врата при условията на чл. 263, ал. 1 НПК, да бъдат мотивирани?

В чл. 121, ал. 4 КРБ е предвидено, че актовете на правораздаването се мотивират.

В чл. 34 НПК е регламентирано съдържанието на актовете на съда, което винаги включва мотиви към акта.

Определението, с което съдът се произнася по въпроса дали делото да се разгледа при закрити врати, трябва да бъде мотивирано, защото не са предвидени изключения (актове, които съдът може да не мотивира).

В конкретния случай задължението на съда да мотивира акта си е гаранция срещу произволно ограничаване публичността на процеса.

В посоченото по-горе решение на Съда в Страсбург по делото *Николова и Вандова* срещу България е отбелязано и следното:

„75. По настоящото дело е вярно, както Съдът отбелязва по-горе, че провеждането на заседанията при закрити врати не е резултат от общ принцип, а от решение, взето от Върховния административен съд в конкретния случай на жалбоподателката. При все това Съдът не може да не отбележи, че Върховният административен съд основава решението си единствено на обстоятелството, че по делото се съдържат класифицирани документи. Той не отчита дали въпросните документи са свързани с предмета на спора и са абсолютно необходими, нито пък предвижда да вземе мерки за противодействие на последиците от липсата на открито съдебно заседание, например чрез ограничаване достъпа само до определени документи или провеждане само на някои от съдебните заседания при закрити врата, в степената, необходима за запазване на поверителността на въпросните документи (вж. *Belashev v. Russia*, no. 28617/03, § 83, 4 December 2008, § 84). Тази ситуация изглежда е резултат от автоматичното прилагане на правилата относно класификация на съдебните производства, по които дори само един от документите по преписката е класифициран. Съгласно националното законодателство компетентният съд не е длъжен да даде подробни и специфични причини за изключване на публиката в съответния случай (вж. обратното по делото *B. and P. v. the United Kingdom*, nos. 36337/97 and 35974/97, § 40) При тези обстоятелства Съдът не е убеден, че в

конкретния случай е строго необходимо да се изключи публиката, за да се запази поверителността на въпросни документи.“

Поради това считаме, че определенията на съда, с които се постановява разглеждане на делото при закрити врати при условията на чл. 263, ал. 1 от НПК, следва да бъдат мотивирани, както и всички актове на съда.

1.3. Допустимо ли е, ако първоинстанционното съдебно производство е протекло изцяло или частично публично, въззивното производство по същото дело да протече изцяло при закрити врати?

Този въпрос следва да се разгледа от два аспекта.

А. В случаите, при които във въззивното производство не се събират нови доказателства.

За да се даде отговор на този въпрос, следва да се отговори на въпроса дали, ако във въззивното производство делото се разгледа при закрити врати, може да се запази в тайна информация, която вече е известна.

Разглеждането на делото от въззивния съд при закрити врати не би могло да осъществи целта – запазване на държавната тайна, след като информацията, съдържаща се във ВДС, придобити чрез специални разузнавателни средства, е станала известна на обществеността при разглеждане на делото пред първата инстанция и е била обсъдена в публичните мотиви на присъдата.

Б. В случай че във въззивната инстанция се събират нови доказателства, съдържащи информация, която е държавна тайна или засяга нравствеността, или е свързана с тайната самоличност на свидетел.

В този случай съдът с мотивирано определение следва да постанови разглеждане на делото по начин, който ще гарантира запазването тайната на

обстоятелствата по чл. 263, ал. 1 от НПК – публично, изцяло при закрити врати или извършване на отделни процесуални действия при закрити врати.

Поради това считаме, че не е допустимо пълно ограничаване на публичността на делото във въззивната инстанция, след като делото е разгледано публично – изцяло или частично в първата съдебна инстанция, освен ако въззивната инстанция събира нови доказателства, съдържащи информация, която е държавна тайна или засяга нравствеността, или е свързана с тайната на самоличността на свидетел, и въззивният съд с мотивиран акт постанови, че е наложително провеждането на процеса при закрити врати.

- 2. Декласифицирането на делата, по които класифицирането е станало на основание точка 8 от раздел II на Приложение I към чл. 25 от Закона за защита на класифицираната информация (отм., ДВ, бр. 70 от 9.08.2013 г.) извършва ли се *ex lege* или е необходимо изпълнение на процедурата по чл. 31 от ЗЗКИ във всеки конкретен случай?**

Едно от правните основания за разглеждане на делото при закрити врати е необходимостта от запазване на държавната тайна. Законодателят в ЗЗКИ е определил изчерпателно коя информация е държавна тайна. След като „данни(те), получени в резултат на използване на специални разузнавателни средства, и данни(те) относно контролирането на покупки и тайно наблюдавани пратки“ са изключени от списъка към ЗЗКИ, наличието им по делото не може да е основание за ограничаване на публичността.

Поначало мястото и ролята на съда изключват обвързаността му от решения на други органи. В този смисъл независимо от поставения гриф за секретност съдът, осъществявайки правомощието си по ръководство и решаване на всички въпроси по делото (чл. 27 от НПК), не е длъжен да се съобрази с него.

Ако се приеме, че за декласифициране на делата е необходимо изпълнение на процедурата по чл. 31 от ЗЗКИ, то следва съдът да се постави в позиция да е зависим от решението на лицето чл. 31 от ЗЗКИ, поставило грифът за секретност. Това би означавало, при липсата на предпоставки за ограничаване на публичността на делото, тя да бъде ограничена въпреки волята на съда от орган на изпълнителната власт.

Такова решение би било и неправилно с оглед йерархията на нормативните актове, според която НПК е акт от по-висока степен в сравнение със ЗЗКИ и ППЗКИ.

Поради това считаме, че декласифицирането на делата, по които класифицирането е станало на основание точка 8 от раздел II на Приложение I към чл. 25 от Закона за защита на класифицираната информация, се извършва *ex lege*“

3. Подлежат ли на публикуване и каква част от тях съдебните актове по дела, по които са приложени веществени доказателствени средства, получени чрез използването на специални разузнавателни средства?

Съгласно чл. 263, ал. 4 от НПК във всички случаи присъдата се обявява публично. Присъдата представлява единство от диспозитив и мотиви. Публични следва да са целите съдебни актове и когато по делото има ВДС, получени чрез използване на специални разузнавателни средства, защото те не са държавна тайна.

В практиката на Съда в Страсбург също не се наблюдават изключения от правилото, че съдебното решение се обявява публично, както и че понятието „съдебно решение“ включва и мотивите, на които то се основава.

Така например в решението по делото *Lamanna v. Austria*, 28923/95, 10 юли 2001 г. Съдът в Страсбург е отбелязъл следното:

„... Съдът намира, че целта на чл. 6, § 1, а именно съдебните решения да бъдат открити за обществено наблюдение, даващо на обществеността възможност да се запознае с начина, по който съдилищата поначало

подхождат към претенциите за обезщетение поради задържане под стража, е била постигната в настоящия случай чрез публичното обявяване на решението на апелативния съд.“

В т. 85 от решението по делото *Николова и Вандова срещу България* Съдът в Страсбург е посочил следното:

„... Както съдът вече е имал повод да постанови, когато дадено съдебно дело е свързано с работа с класифицирана информация, съществуват техники, които позволяват известна степен на публичен достъп до постановените решения, като същевременно се запази поверителността на чувствителната информация. Някои държави, страни по конвенцията, са приели такива механизми, като са приели например да публикуват само диспозитива на решението (вж. *Welke and Białek v. Poland*, по. 15924/05., §84...) или частично да класифицират тези решения (*A. and Others v. the United Kingdom [GC]*, по. 3455/05, § 93, ECHR 2009)“

Съдът намира, че има нарушение на правото на справедлив процес поради обстоятелството, че решенията на Върховния административен съд не са постановени публично и са напълно недостъпни за обществеността в продължение на значителен период от време.

Поради това считаме, че принципът на публичността на разглеждане на делото, респ. публичността на съдебния акт, частично, може да бъде ограничавана, но не автоматично, а само сред преценка на съда за необходимостта и пропорционалността на такава мярка в конкретния случай.

За Фондация Български адвокати за правата на човека:

адвокат София Разбойникова, член на Управителния съвет

Този документ е създаден с финансовата подкрепа на Програмата за подкрепа на неправителствени организации в България по Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство. Цялата отговорност за съдържанието на документа се носи от Фондация „Български адвокати за правата на човека“ и при никакви обстоятелства не може да се приема, че този документ отразява официалното становище на Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство и Оператора на Програмата за подкрепа на неправителствени организации в България.

www.ngogrants.bg